

REPORTAGE Jongeren trekken weg uit Zeeuws-Vlaanderen. Er is amper of geen vertier. ‘s Ochtends naar school, ’s middags naar huis. En dan?’

DOOR **STERRE LINDHOUT**
FOTO'S **MARCEL VAN DEN BERGH**

De verkeerde kant van de Schelde

‘Daar is de zee.’ Tijs Vervae (22) wijst naar het punt waar de weg de bakstenen kade raakt. Nog een kilometer of twee lopen, schat hij. Rechtdoor, in de regen, met links een aardappelveld en rechts ‘De PABO’, een fabriek waar seksspeeltjes worden gemaakt. Walsoorden, een dorpskern aan de Scheldedijk, op de oostpunt van Zeeuws-Vlaanderen, is niet per openbaar vervoer bereikbaar. Tijs maakt tempo, soppend in zijn natte gypsen, een sjekkie in zijn mondhoek. Dit is het einde van een lange reis. Twee uur in de trein, twee uur in de bus. In lijn 19 van Breda naar Hulst, via Antwerpen, heerst de sfeer van een buurthuis. Opmerkingen over nieuwe kapsels en vragen naar de gezondheid van familieleden kaatsen heen en weer tussen de natte jassen en de weekendtassen. Voor autolopen is het één van de twee toegangswegen naar Zeelands onderkant. Bus 19 bedient de oostkant van de regio; de dorpen Hulst en Kloosterzande, ‘Klooster’ zeggen de Zeeuws-Vlamingen. De mensen uit Terneuzen en de westkust gaan met de trein naar Goes en dan met de bus door de tunnel. ‘Als we zo van de snelweg af zijn, moet je kijken. Daar is het mooi.’ De weg voert langs uitgestrekte, zompige akkers. ‘Groen met bruin,’ dat is typisch Zeeuws-Vlaanderen. ‘*Petètters, gijst en tèrf*’, Zeeuws voor aardappels, gerst en tarwe, met è’s zo lang en plat als de provinciale wegen. Sinds hij vier jaar geleden naar Utrecht verhuisde om literatuurwetenschappen te studeren, cultiveert Tijs zijn Zeeuws-Vlaamse accent. ‘Op de middelbare school deed ik mijn best om accentloos te praten. Nu vind ik het juist mooi. In Utrecht praat ik ABN, hier dialect.’ Bij de overstap in Hulst kijkt hij reikhalzend naar de cabine van elke passerende bus. Zijn vader is hier buschauffeur. ‘En zoveel lijnen zijn er niet, ik geloof nog maar een stuk of vijf, dus de kans is groot dat hij hier langskomt.’ Zeeuws-Vlaanderen is een krimpregio. De zichtbare bewijzen van deze demografische situatie liggen voor het oprapen. Veel fotografen reden erheen om de dichtgespijkerde huizen in beeld te brengen, de gesloten cafés waar je door het raam het stof op de tap kunt zien liggen, en vooral het groeiende legioen bejaarden.

Vlamingen is 20 procent ouder dan 65 jaar. Tegenover een landelijk gemiddelde van 15 procent. In 2030 zal het aantal 65-plussers in het gebied verdubbeld zijn, schat het CBS. De totale Zeeuws-Vlaamse bevolking zal met 12 duizend zielen krimpen. De tweede oorzaak van de krimp, de wegtrekkende jongeren, is minder fotogeniek, maar minstens even problematisch. Van de vwo’ers en havisten verlaat een derde de regio. Hoeveel van hen er terugkeren is niet bekend. Maar als je ze op twee handen kunt tellen, is dat veel. Van de vmbo’ers verhuist maar 8 procent naar elders. Naar schatting zal het aantal vertrekkers de komende tien jaar met 5 tot 15 procent toenemen.

Vergrijzing
Een ‘braindrain’, in de taal van statistici en beleidsmakers. ‘Dat is al jaren, decennia, aan de gang,’ zegt Jaap Sala, ‘alleen ga je nu, in combinatie met de vergrijzing, steeds meer merken van de gevolgen.’ Tot een maand geleden was PvdA’er Sala burgemeester van Sluis, de meest westelijke van de drie Zeeuws-Vlaamse gemeenten. Waar je de invloed van de krimp merkt? Daarover kan Sala kort zijn: ‘Overal.’ Winkels sluiten, net als bibliotheken, cafés en clubs. Dat laatste tot frustratie van middelbare scholieren, die voor een spannende uitgaansavond aangewezen zijn op Middelburg of Antwerpen. Ook de politiek kampt met gevolgen van de vergrijzing. ‘Veel raadsleden zitten er al dertig jaar,’ zegt Sala. ‘Die zijn nou niet bepaald wat je noemt vooruitstrevend.’ En dat is onhandig, in een gebied waar vernieuwing geboden is om een passend antwoord te vinden op de veranderende bevolkingssamenstelling. Bij de landelijke verkiezingen stemde 20 procent van de Zeeuws-Vlamingen op de PVV. Dat percentage is vergelijkbaar met andere rurale gebieden. Maar gelukkig wordt Sala er niet van. ‘Het conservatisme wordt er hier steeds scherper op.’ ‘Verjonging is heel welkom, gelukkig zijn er de afgelopen gemeenteraadsverkiezingen wel een aantal jongeren gekozen.’ Het liefst zou hij zien dat meer hoogopgeleide jongvolwassenen zich in de regio zouden vestigen. Of het geboren Zeeuws-Vlamingen zijn, of import, is hem om het even. Begin dit jaar sloegen de drie gemeenten, Sluis, Terneuzen en Hulst, de handen

Het platteland van Zeeuws-Vlaanderen tussen Axel en Hulst.

Een winkelstraat in Axel, met rechts Marloes van der Have. Ze vertrok voor haar studie naar Amsterdam.

ineen in project NU.2021.nl. Via een website en een serie bijeenkomsten werden de Zeeuws-Vlamingen gestimuleerd mee te denken over de vraag hoe hun regio ondanks de krimp een prettige leefomgeving kon blijven. Het binden van jongeren was een van de speerpunten. De resultaten van het project worden eind dit jaar openbaar gemaakt.

Toevluchtsoorden
Het grootste probleem is dat mogelijkheden voor jongeren, vooral voor hoogopgeleide jongeren, beperkt zijn. De Terneuzense dependance van de Hogeschool Zeeland, biedt vijf opleidingen aan: vier economische en een tot basischoolleraar. De dichtstbijzijnde Nederlandse universiteit is de Roosevelt Academy in Middelburg. Naar afstand gemeenten zouden de universiteiten van Gent en Antwerpen de meest logische toevluchtsoorden zijn, maar de meeste Zeeuws-Vlamingen kiezen voor Nederlands onderwijs. Ook de arbeidsmarkt is beperkt.

Zeeuws-Vlaanderen heeft twee grote werkgevers: zorgkoepel ZorgSaam en Dow Chemical, het bij Terneuzen gelegen fabriekscomplex die de regio in de jaren zestig van de vorige eeuw uit het slob trok. Verder zijn er de traditionele neringen: de scheepvaart, de middenstand en het boerenbedrijf. ‘Volluk’, roept Tijs als hij het terras van zijn ouderlijk huis op loopt. In de bijkeuken omhelst hij zijn moeder, Chantal Vervae (52). Binnen laat hij z’n rugzak op een stoel vallen. Een naslagwerk over Albert Camus glijd naar buiten en landt met een doffe klap op de plaatse-lijke editie van *BN/De Stem*. ‘Wil je eten?’ Haar zoon kijkt bedenkelijk. ‘Het bijna zes uur.’ Tijs is nog niet overtuigd. ‘Ik heb courgettesoep, uit eigen tuin.’ Alle drie de kinderen Vervae zijn uitgevlogen. Tijs’ oudere broer woont ook in Utrecht. Zijn zus woont in Bergen, Noorwegen. Eerder, in de bus, heeft Tijs het vermoeden uitgesproken dat zijn moeder dat jammer vindt. ‘Vroeger zeiden ze het al tegen haar: Chantal, wat kun-

nen die kinderen van jou toch goed leren. Die houd je later vast niet hier.’ Lepelend uit zijn kom soep, vraagt hij het haar direct. Chantal schudt haar hoofd: ‘Als je jong bent en je hebt de mogelijkheid om weg te gaan, moet je dat doen. Als ze het maar naar hun zin hebben.’

Thuisblijven
Zelf heeft ze nooit de behoefte gevoeld. ‘Vroeger was dat niet hè, dat ze allemaal gingen studeren. Ik werd al vroeg moeder en ik was zo’n moeder die thuisbleef voor haar kinderen.’ Toen die waren vertrokken is ze weer gaan werken, als verpleegster in het ziekenhuis van Hulst. Jasmijn Pauwels (17) wil ook weg. Ze zit in ‘Het Klapkot’, een langdurig aan zon en regen blootgesteld tuinhuisje op de kademuur. Het is de hangplek van de dorpsjeugd, getuige de met watervaste stift opgetekende hartekreten op de wand: ‘Mensen uit Hulst leven langer en hebben geen kutkop zoals ze in Terneuzen hebben’ of, ‘Rob, loop naar de maan.’ Jasmijn heeft de hele middag erotische artikelen verpakt bij PABO, als vakantiebaantje. Tijs kent ze uit het dorp, of uit de straat. In Walsoorden komt dat op hetzelfde neer. Als het mooi weer is, sprongen ze hier in zee, vanaf het stenen strandje onderaan de kade. Een gevaarlijke zwemplaats, zegt Tijs, vanwege de stroming. ‘Als ik bedenken hoeveel voetballen ik hier ben verloren. Als je even te ver gooide, waren ze weg.’ Jasmijn is zelfs een keer gered door de waterpolitie. Ze wijst naar de groene boei die de rand van de vaargeul markeert. ‘Daar was ik naartoe gegaan op een surfplank, samen met een vriendin. We zaten vrolijk naar de langsvarende schepen te kijken. Dachten ze dat we in nood waren.’ Kind zijn is heerlijk in Zeeuws-Vlaanderen, zeggen beiden, kijkend naar Alexander von Humboldt, een kolos van een tanker die een paar honderd meter verder voor anker ligt, waarschijnlijk wachtend op toestemming vanuit de Antwerpse haven. ‘Het klinkt raar, maar ik wil graag ergens wonen waar je in de trein kunt stappen’, zegt Jasmijn een zwarte haarlok uit haar gezicht veggend. Dan woont ze in Zeeuws-Vlaanderen inderdaad verkeerdt; de enige spoorlijn in het gebied werd 1950 opgeheven. Een jaar geleden haalde ze haar vmbo-t diploma. In september begint ze met een opleiding toe-

risme, in Goes. Ze wil op kamers in Middelburg. In de schemering pinkelen de lichtjes van Antwerpen. Daar, in bars en clubs, speelt een groot deel van haar sociale leven zich af. Op haar 14de ontdekte Jasmijn dat ze lesbisch is. Dat heeft haar verlangen naar de overkant van de Schelde alleen maar vergroot. ‘Niet dat ze het hier niet accepteren hoor, al zijn er wel een paar die me raar aankijken. Maar hier is niks te doen. Het is hier saai.’ ‘Nee, als je avontuurlijk bent, of iets gek wilt, heb je hier weinig te zoeken’, zegt Marloes van der Have (24), zittend op het onberispelijke gazon van haar ouderlijk huis in Axel, een groot dorp, 10 kilometer onder Terneuzen. De regen heeft inmiddels plaatsgemaakt voor zinderende hitte. Op haar 17de verhuisde Marloes naar Amsterdam om antropologie en internationale bedrijfskunde te studeren. Als ze in het weekend naar huis gaat, zit ze in de andere bus, vanuit Goes. ‘Maar soms krijg ik m’n vader zo gek om me te komen ophalen bij het station in Goes.’ Ze wist al vroeg dat ze weg zou gaan uit Zeeuws-Vlaanderen. ‘Op m’n 15de wist ik al dat ik wilde studeren. Een paar jaar later besefte ik dat ik dan moest verhuizen. Dat vond ik niet erg. Ik ben avontuurlijk ingesteld. Ik heb sindsdien nog geen moment aan de juistheid van die keuze getwijfeld.’ Een definitieve terugkeer naar Zeeuws-Vlaanderen sluit Marloes uit. ‘In de eerste plaats omdat ik hier professioneel weinig kan, maar vooral omdat ik me mijn leven hier niet kan voorstellen.’ Ze staart naar de stille achtertuinen en vraagt zich hardop af wat de jonge mensen hier doen, behalve wonen en werken. ‘Ik heb een kennis die hier basischoolleraar is. Ik ben gewend aan de hectiek van de Randstad, zo’n leven hier kan ik me nu niet meer niet voorstellen.’ ‘s Ochtends naar school, ‘s middags naar huis. En dan?’ De keuze voor eigen geluk en carrière vinden Marloes, Jasmijn en Tijs een vanzelfsprekende. Toch gaat Zeeuws-Vlaanderen hen aan het hart. Marloes: ‘Ik merk dat ik het vaak zeg dat ik hier vandaan kom.’ Tijs mist vooral de zee. ‘Als ik terugkom, ga ik altijd eerst even aan zee zitten. Ik zeg m’n moeder gedag en loop door naar de kade. En daar ga ik dan zitten.’ Hij is de enige die ooit hoopt terug te keren. ‘Oud worden, dat wil ik in Zeeuws-Vlaanderen. Maar niet jong zijn.’

Zeeuws-Vlaamse samenwerking

De regio Zeeuws-Vlaanderen gaat samenwerken met de Universiteit van Gent. In november 2010 ondertekenden de drie gemeenten, vier scholen voor voortgezet onderwijs, het ROC Westerschelde en een aantal partijen uit het regionale bedrijfsleven en een delegatie van de universiteit een intentieverklaring. De samenwerking is bedoeld om jonge Zeeuws-Vlamingen aan de regio te binden en de Zeeuws-Vlaamse economie te stimuleren. Van Terneuzen naar Gent is het maar dertig kilometer. In Terneuzen komt een schakelklas om de overgang van het Nederlandse naar het Belgische onderwijssysteem soepel te laten verlopen. De samenwerking begint in 2012.